

Budapesti Levéltári Mozaikok

2022/7. szám

DOI: [10.56045/BLM.2022.7](https://doi.org/10.56045/BLM.2022.7)

ISSN: 2939-6921

URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2022/07/19/leveltari-mozaikok-64/>

RÁCZ ATTILA

**A szerelem, a siker és a pénz Molnár
Ferenc és Molnár Erzsébet életében
II. rész**

Hetven éve, 1952. április 1-jén halt meg a Pál utcai fiúk – és oly sok színdarab és regény – szerzője, Molnár Ferenc. Budapest Főváros Levéltára forrásai segítségével rá és családjára emlékezünk. A sorozat második részében a sikeres, nemzetközi hírnévre szert tevő Molnár pályafutásának további mérföldköveit ismerhetjük meg.

Kulcsszavak: *Molnár Ferenc, Molnár Erzsébet, Liliom, anyakönyv, Pál utcai fiúk, grund, Fedák Sári, Vészi Margit, Darvas Lili*

Az első dráma

Hazatérve Párizsból Molnár a Nagy János (ma: Benczúr) utca 19/b-ben lakott Egyedi Lajos családjánál.¹ Az elköltözésről így emlékszik a krónikás:

„világosodott az égbolt és néhányan elkísértük még Molnárt a Nagy János uccába, ahol az Egyedi-féle ház magasszintjén volt új kétszobás lakása. Ezt a lakást nagy ünnepségen akarta felavatni, de ebből nem lett semmi, mert a kitűzött napon a Vígszínház elküldte hozzá A zsába című vígjáték francia példányát azzal, hogy huszonnégy óra alatt kell lefordítania. Munkához ült és délután öttől másnap reggel kilencig, tehát tizenhat óra alatt lefordította a darabot. [...] A lakás az Egyedi-palotában volt, más nem is lakott a házban, csak az Egyedi család és a földszinti két szobában Molnár. A lakásból – mint nekünk mesélte – szégyenében hurcolkodott el, mert egyszer, mikor reggel hatkor érkezett haza, Egyedi Lajos és csodaszép felesége éppen kilovagoltak és a galoppozó paripák a kapujáratban a falhoz szorították őt, miközben a lovaglórúhás, elegáns milliomospár hangosan nevetett.”²

Sohasem tudta a sikert élvezni. Az éjszakáról éjszakára ismétlődő féktelen életmód belső vívódásának, önbírálatának és önmegvetésének, az önmagától való szabadulásának volt a külső megjelenése.³ Ivott, mert féltékeny volt, ivott, mert ennél is nagyobb volt benne az életöröm.⁴ Rengeteget dolgozott, rengeteget volt úton, és szinte szisztematikusan nem aludt otthon.

„Egyszer a kőbányai plébánián ébredtél fel. Hosszas gondolkodás után jutott csak eszedbe, hogy Konti József társasága kihurcolt Hock Jánoshoz egy pohár borra, ott elaludtál, és otthagytak a többiek. Csak az vigasztal – írod a naplódban –, hogy Krúdy Gyula, aki korábban ment el, útközben betért a temetőbe és ott aludt. Ezzel rehabilitálva vagyok.”⁵

Miből sikerült ezt az életmódot finanszírozni, arra jó példa egy ebben az időben írt levél nővérének, melyből kiderül, hogy mennyi bevétele volt 1899 augusztusában.

Összesen 582 forint, azaz 1164 korona. Hogy ebből mi maradt a levél feladásakor? *„Remélem, azt mindjárt kitaláltad, hogy mindebből egy krajcár sincs, mert nagyon jól éltem, most már sajnálom egy kicsit [...]”⁶*

¹ Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1900–1901. 85. p.

² Csergő VI. 11. p.

³ Csergő VIII. 13. p.

⁴ Csathó 1965. 291–294. p.

⁵ Molnár 1958. 61. p. Csergő VIII. 13. p.

⁶ Molnár 1958. 65–66. p.

Fizetés	100
Kakas M.	20
Hét	42
Új Idők	20
Magyar Hírlap	100
Vígszínház	150
és újra Vígszínház	150
összesen:	582

1. ábra. Molnár Ferenc bevételei egy hűgának írt levél szerint (idézi: Molnár 1958. 65. p.)

	Forint
Ágai Adolf 20 elbeszélése	2,4
4,5 kg kávé	6,5
1440 tojás	30
1 kg szarvashús	0,32
Cipő a nagycsarnokban	5
Pesti Napló éves előfizetés	14

2. ábra. Tallózás 1899-es árakból. (Pesti Napló, 1899. május 13., augusztus 1., 14. p.)

Mindeközben írt, Ógyallatól Rómáig tudósított, feltalálta a gennyszívólabdát, a rugós propeller hajtotta vízijárművet, az ólombetű nélküli nyomtatást, zenét tanult, finnül tanult, és mivel bejáratos volt a Vígszínházba, egy drámán is elkezdett dolgozni...⁷

1902. november 28-án volt Molnár első színpadi művének, *A doktor úrnak* a premierje. A darabot titokban, és eredetileg a Nemzeti Színháznak írta, azonban Faludi Miklós megszerezte a Vígszínház számára. Puzsér szerepében Hegedüs Gyula, Lenke szerepében Varsányi Irén játszott.⁸ Ekkor született a kuplé róla:

„A »Doktor úr« az jó darab, –
 Van-e, ki nem ismeri,
 Sikert és tenger-pénzt arat
 Szerzője, Molnár Feri.
 Feri, Feri,
 Van-e, ki nem ismeri?
 Lehetne ezredes,
 Annyi ezrest keres
 Feri, Feri, –
 De gyorsan el is veri.”⁹

Továbbra is kereste önmagát, de rengeteg színpadi terv fogalmazódott meg benne. Hogy miért nem vetette ezeket ekkor még papírra, azt ő maga így mondta el:

⁷ Csergő VIII. 13–14. p.

⁸ Csergő IX. 13. p.

⁹ Csergő X. 13. p.

„Jött egy nagyszerű témám. Lefekvéskor hajnalban órákig nem tudtam elaludni, míg ki nem gondoltam végig mind a három felvonását. Másnap már délutáni feketére siettem Ambrushoz a Valéria-kávéházba, hogy elmondjam neki. Ambrus végighallgatta: – Nagyszerű, óriási siker! – mondta rája. Az Otthonba siettem, félrevontam Bródy Sándort, elmondtam neki is. – Nagyszerű, óriási siker! – mondta rá szintén. Át a Newyorkba, a veseasztalhoz: Molnár Géza, Márkus Géza, Heltai Jenő, a többiek – mind el voltak ragadtatva tőle. Hajnalban már az Erdélyi borozóban a rendőri riportereknek adtam elő a darabot: – Nagyszerű! Óriási siker! – állapították meg itt is. – Szóval: sikert arattam Ambrusnál, Bródynál, Molnár Gézánál, Márkusnál, Heltainál, a fiúknál mind, még a rendőri riportereknél is, hát akkor minek már megírni a darabot?”¹⁰

Az első házasság – Vészi Margit

Közben 1906. május 19-én Budapesten elvette Vészi Margitot,¹¹ aki 1885. április 27-én született Budapesten Vészi József és Keményfi Franciska (Ferike) gyermekeként.¹² A házasságkötés előtt a Visegrádi utca 3. szám alatt lakott. (Molnár hivatalosan még mindig a József körúton.) Margit hat osztályt végzett el a gimnáziumban, de a művészetek, és ezen belül a festészet érdekelte, amivel ekkor már kisebb-nagyobb sikereket ért el, ezért apja engedélyével Párizsban próbált szerencsét. Ezen a párizsi úton történt meg az eljegyzése az íróval.

A házasság létrejötté vadregényes volt. A húszéves író munkaadója, Vészi József lakásán ismerte meg a későbbi festőművésznőt.¹³ Molnár unokája, Sárközi Mátyás szerint tulajdonképp Ady Endre elől szerette el a leányt, és a lány apja ellenezte a házasságot, hiszen jól ismerte az éjszakai életet élő Molnárt, pontosan tudta, hogy nem lesz mintaférj. A daczól kötött házasság megkötetett, a jóslat pedig bevált, Molnár továbbra is kimaradozott, és szállóigévé vált, egyedi elképzelése volt a házasságról: „a házastársaknak feltétlenül külön szobában kell lakniuk. Még jobb: külön lakásban; a legesleghelyesebb: külön városban.”¹⁴ Abban sem volt köszönet, amikor otthon volt, Molnár többször megverte a feleségét, aki négyhónapos terhesen végül hazaköltözött.¹⁵

A Pál utcai fiúk és az Ördög – út a világhírnév felé

Az 1906-os év még két esemény miatt fontos az író életében. Ekkor írta meg *A Pál utcai fiúk* című világhírűvé vált regényét, melyet a folytatásokban a *Tanulók Lapja* hozott le (pontosabban 1905. októbertől 1906 tavaszáig; könyv alakú megjelenés a Franklin Társulatnál 1907-ben, a könyv kiadói jogát 1000 koronáért adta el). A regény történetei a *Gyerekek* című kötetből az olvasóknak már ismerősek lehettek.¹⁶ Kávéházi karzaton írta, ami Molnár számára a nyugalom

¹⁰ Csergő X. 14. p.

¹¹ BFL XV.20.1. A586. 116. felvétel. 1906. év 199. bejegyzése.

¹² Uo.

¹³ Csergő XII. 11. p.

¹⁴ Sárközi 2008. 10. p.

¹⁵ Sárközi 2008. 7. p.

¹⁶ Györgyey 2001. 101. p.

szigetét jelentette.¹⁷ Talán ezért, talán mert pénzzavar miatt kellett gyorsan írnia, kerülhetett olyan hiba a regénybe, hogy a beteg Nemeceket hadsegédi tisztjében helyettesítő Cseléből az ütközet tényleges napjára minden magyarázat nélkül Kolnay lett a hadsegéd.¹⁸

A regény világszerte hatalmas sikert aratott, melynek legfőbb oka, hogy hangneme hiteles, leírásai pontosak, és, mint a regényeire általában jellemző, Pestről szól, a pestiek nyelvén. A sikert jól tükrözi, hogy Amerikában már 1927-ben angol fordításban volt olvasható a regény, és Molnár megélte az első megfilmesítést: 1934-ben *No greater Glory* címmel a velencei filmfesztivál díját is elnyerte.¹⁹

1906 telén Molnár kiköltözött a Margitszigetre. A kimaradások ideje rövidebb lett, minden éjjel konflison kiment a szigetre, hogy írja az *Ördög* című színdarabot. Hideg tél volt, vaskályha mellett, télikabátban, paplanba burkolózva dolgozott – és a darab első két felvonása lassan akart megszületni. A tavasz eljöttével a harmadik felvonással már gyorsabban haladt, és 1907. április 10-én a darabot a Vígszínházban be is mutatták. A premier előtti napon furcsa dolgot tapasztalhattak a gratulálni készülő barátok és rajongók: az első felvonás után nem találták meg Molnárt – az író egész egyszerűen eltűnt. Később derült ki, hogy hosszas családi egyeztetés után ekkor tudta csak meglátogatni márciusban született, párhetes lányát...²⁰

A hatalmas sikerek ellenére rettegett a bukástól, ami egyelőre még elkerülte, sőt, elindulhatott a nemzetközi sikerek útján. Az ünnepelt olasz színésznek, Ermete Zacconinak ugyanis budapesti tartózkodása alatt megtetszett a darab. Zacconi így emlékezett vissza arra, hogy került a látókörébe az *Ördög*:

„Szeptemberben Budapesten vendégszerepeltem, abban a városban, ahol különös lelkesedéssel szeretik az olasz művészetet. Egy pihenő estémen meg akartam bámulni híres magyar kollégám, Hegedűs Gyula játékát, aki a Vígszínházban egy nagyszerű magyar szerző darabjában játszott. Megértettem a darab szépségeit, amelyek igen előkelő és vidám formában érvényesültek, s elhatároztam, hogy Olaszországban játszani fogom.”²¹

A darabot tehát gyorsan lefordították olaszra, és az *Il Diavolo* olasz bemutatója 1908. január 12-én, Molnár születésnapján volt Torinóban. Az olasz lapok méltatásainak ismertetésén átsüt, hogy az olaszok inkább Zacconi játékát értékelték, és a darabot „egy kissé hosszú vígjáték”-nak tartották. Ettől függetlenül az olasz színész repertoáron tartotta, elvitte Bergamóba, Nápolyba és Rómába.²²

Molnár sikerét a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete által a Royal szállóban szervezett lakomán ünnepelték. A kétszáz fős rendezvényen Herczeg Ferenc és Rákosi Jenő is beszédet mondott. A sajtó minősítése így hangzott:

„A társaság még sokáig maradt együtt, bárha a Royal szálló igazgatósága mindent elkövetett az előkelő vendégek felbőszítésére. A megjelenteknek még a fele sem jutott hozzá a drága, de teljesen rossz és ízetlen ételekhez.”²³

¹⁷ Csordás 2004. 38–39. p.

¹⁸ Molnár 1979. 105., 124., 144. p.

¹⁹ Komáromi 1996. 128–133. p.

²⁰ Csergő XI. 10. p.

²¹ *Pesti Napló*, 1908. január 14. 14. p.

²² *Pesti Napló*, 1908. január 12. 10. p., január 14. 13–14. p., január 15. 12. p., február 16. 17. p.

²³ *Pesti Napló*, 1908. január 28. 7–8. p.

A *Der Teufel*nek Bécsben is hatalmas sikere volt, az első előadás után az *Autornak* tizenháromszor kellett a függöny elé kimennie.²⁴ A torinói és a berlini premieren jelenlévő Molnárról a következő történetet jegyezte fel a krónikás:

„Epizód a turini premiéren: Tapsvihar az első felvonás után. Molnárt viszik a színpadra. Felhúzzák a függönyt, – fütty! Molnár elsápad: – »Mebuktunk!« rémüldözik magában. De már fent a függöny s tapsoló közönség előtt hajlonghat. Lemegy a függöny. Újra fütty! Most már rémülten odasúg franciául Zacconinak Molnár:

– Fütty! Másodszor fütty! Mebuktunk!

– Dehogy fütty! – kacag rá Zacconi. – a függöny kereke nyekereg, az füttyült.

Berlini füttyváltozat egy évvel később, az »Ördög« berlini premierjén a Lessing-Theaterben, ahol Otto Brahm, a modern német színművészet atyamestere, valóságos »irodalmi pápa« vezeti be Molnárt a német színpadra. [...] A premiéren a felvonásvég tapsai közt hajlong Molnár. Egyszerre fütty! De csakhamar elnyeli a taps. Újra fütty! – Mosolyogva a sápadt arcszín alatt is súgja oda Molnár Brahmnak:

– A függöny!

– Dehogy függöny! – pattog Brahm. – Kapukulcs!

Es vagy húszan a karzaton füttyülnek kapukulcsokon át bele a tapsba... »²⁵

Egy gondolat erejéig ismét Kosztolányi elemzését idézem:

„Molnár Ferenc hirtelen karrierjét alaposan megirigyelték, amikor elvette a befolyásos Vészi József leányát, Vészi Margitot. Megírta az Ördögöt. Húsz napilapunk volt a bemutató idején. A darabot tizenkét napilap a sárgaföldig lerántotta, a Vészi József befolyása alatt álló nyolc napilap azonban égis magasztalta. Molnár Ferenc, ezután úgy dolgozott, mint egy hadvezér. A lak- és címjegyzék állandóan előtte volt, hogy tudja, melyik kritikus hol lakik. Először megpuhította a kritikusokat, azután megírta a Testört, amelyről már húsz napilap közül tizenkilenc zengett dicshimnuszokat s csak egy napilap mert róla igaz bírálatot írni – a keresztény Alkotmány. Molnár Ferenc, a jól megadminisztrált úton, szédítő gyorsan haladt felfelé, nem törődött senkivel és semmivel, még apósával sem, aki eljárásván politikai szerepét, még szédítőbb gyorsan zuhant lefelé. Azaz Vészi József már nem is volt az apósa, mert időközben Molnár Ferenc elvált a feleségétől, Vészi Margittól. [...] Még ezek után is merészelik kérdezni, hogy hol vannak az elnyomott tehetségek?»²⁶

A második végrendelet

²⁴ *Pesti Napló*, 1908. február 16. 17. p.

²⁵ *Csergő* XI. 11. p.

²⁶ Kosztolányi 1920.

A két Molnár-testvér édesapja eközben 59 éves lett, és 1907. április 8-án végrendekezett újból. Örököséül „Böskét (Erzsébet) és Ferit” rendelte. Négy nővérére (Johanna, Netti, Lujza, Róza), Virág Sándorné Alföldi Zsuzsára ezer-ezer, a József körút 83. szám alatti ház házmesternőjére 300 koronát hagyott. Böskének az örökségen felül negyvenezer koronát adott. Ezeket az összegeket készpénzből, illetve az Egyesült Budapest Fővárosi Takarékpénztár józsefvárosi fiókjában elhelyezett értékpapírból kívánta fedezni. A fenti összegeken túl maradó rész Ferit illette.

1. kép. Az apa, Neumann Mór halotti anyakönyvi bejegyzése (BFL XV.20.1. A804)

Ferinek tehát kétségtelenül kevesebb jutott, mint Böskének. Az eljárást az apa meg is indokolta:

„Szívből kérem Feri fiamat, hogy ezen intézkedéseim körüli szándékomat ne értse félre; ugyanoly meleg szeretettel gondolok reá, ezen végintézkedésem alkalmából, mint leányomra; de fiam kenyerét önmaga keresi, míg leányom csak vagyona kamataiból és jövedelméből fog megélni, csak erre a jövedelemre lesz szorítva.”²⁷

Az ingóságok közül a prêmes bunda, az aranyóra, a „saját használatra rendelt” ékszerek és az apa szobájában lévő három perzsaszőnyeg Ferié lett, minden más Böskét illette. A József körúti ingatlan házkezelése sógora, Vállas Lajos segítségével Erzsébetre szállt, a József körúti ingatlan tulajdonjogában fele-fele arányban részesültek.²⁸

Az apa 1907. október 17-én este 10 órakor 59 évesen májrákban meghalt.²⁹ Az *Újság* két nap múlva így emlékezett róla:

„Neumann Mór doktor, fővárosi orvos a múlt éjszaka József-körúti házában hosszú szenvedés után meghalt. Az elhunyt egyike volt a legrokonszenvesebb és legképzettebb fővárosi orvosoknak, aki szinte kizárólag nemes hivatásának élt, s a szegényebb városrészben valóságos áldása volt a szenvedő munkásnépnek. Mint tehetős ember, megtehetette, s mivel jó ember volt, meg is tette, hogy tudását és idejét jóformán teljesen a szegényeknek szentelte. Halála nagy részvétet keltett. Az elhunytban Molnár Ferencz hírlapíró társunk, a kiváló színpadi író édesapját gyászolja.”³⁰

²⁷ BFL VII.11.d. 1210/1907.

²⁸ Uo. BFL XV.37.c. 11842 – 36803.

²⁹ BFL XV.20.1. A804. 95. felvétel. 1907. év 2948. bejegyzése. Molnár 1958. 94–100. p.

³⁰ Az *Újság*, 1907. október 19. 11. p.

	Forint	Korona
6 személyes étkezés	3	
6 vizes pohár, 6 pezsgős pohár	6	
12 darabos amerikai gumi óvszer	1–3,75	
Fonográf		7–150
Gramofon		40–300
Sorsjegy		4–8
Duplacsöví lancester		33
1 kg vaj (vásárcsarnok)		2,4
1 kg hízott lúd (vásárcsarnok)		1,4
1440 tojás (vásárcsarnok)		68
1 kg kenyér		0,36

3. ábra. Tallózás az 1907. évi árakból.

(Pesti Napló, 1907. április 5., szeptember 1. Somogyi Hirlap, 1907. december 10.)

Molnár humorára jellemző példa, hogy egyik pénzt „pumpoló” ismerősét ebben az időben így utasította vissza:

„Amint tudjátok, szegény apámtól maradt egy ház. Ezt Böske örökölte, a húgom. Maradtak értékpapírok is; ezeket is Böske kapta. Nekem jutott a készpénz... Nagyon kérlek benneteket, ne akarjátok az apámtól maradt egyetlen emlékemtől megfosztani...”³¹

A szerelmes Böske

Böske pedig ezalatt független és vonzó nő lett, „jó parti”. Gazdag apai örökség, jól jövedelmező bérház, a világhírt épp pedző híres és jól kereső író húga, emellett *„igazi sportlédi volt Böske, akkor úgy mondta: úrlovas”*, aki nem csak kitűnően lovagolt, de lovakat is tartott. Nem csoda, hogy Bálint „Dézi”-nek, Budapest egyik leggazdagabb emberének megakadt rajta a szeme,³² és 1909. június 3-án el is vette az ekkor már elvált Böskét feleségül.³³

Erzsébet visszaemlékezésében nem említi az első férje nevét, „Filemonnak” nevezi, és nászútjukat bátyja házasságkötésének idejére – tévesen – 1906-ra teszi, de ebben az évben Budapesten Molnár Erzsébet nem kötött házasságot. Egy 2007-ben megjelent cikk források nélkül közli, hogy Böske *„első férje a Royal Szálló kőgazdag igazgatója volt, de az elvált tőle, mivel Böske megcsalta.”*³⁴ Sajnos ez is kacsának bizonyult. Az első férj személyének felderítéséhez az első igazi támpontot Neumann Mór 1907. évi végrendelete adja, ahol említést tett Böske dr. Kis(s) Adolf elleni hozománykövetelésről.³⁵ A félrevezető irodalmi

³¹ Csathó 1965. 296–297. p.

³² Fóthy 1972. 10. p. Sós 1958. 9. p.

³³ BFL XV.20.1. A594. 530. felvétel. 1909. év 609. bejegyzése. Pesti Napló, 1909. június 4. 8. p.

³⁴ Molnár 2007. 14. p.

³⁵ BFL VII.11.d. 1210/1907.

információkon túllépve kitartó kutatómunkával sikerült Böske és Kiss Adolf házasságának idejét megállapítani.: az ekkor huszonegy éves, tehát kiskorú Erzsébet a házasságát Kis Béla Ottó Adolf ügyvéddel 1902. szeptember 7-én kötötte a Józsefvárosban.³⁶ A házasságkötés előtt közjegyző előtt házassági szerződést kötöttek, mely szerint „a menyasszony készpénzbeli hozományát” 7000 korona képezte, a házasságba vitt ingóságokat 8000 koronában állapították meg.³⁷ Az apa jóvoltából, aki a házon belül feljebb költözött, az ifjú pár a „nagy lakásban” rendezkedhetett be,³⁸ a házasság idején Kiss ügyvédi praxisa a József körút 83. szám alá volt bejelentve.³⁹ Válásukat a törvényszék 1907 októberében bontotta fel.⁴⁰

Bálint (született Beck) Dezső korábban a Budapesti Cabaret Színházat, a Népszínházat, ekkor a Bonbonniére-kabarét vezette. A házasságkötést megelőzően a házasulandók 1909. május 28-án házassági szerződést kötöttek, amelyben rögzítették, hogy a felek vagyona szabad marad, külön kezelendő, a háztartási költségeket a férj állja. A házasság felbontása esetén a férj az ajándékokat nem követeli vissza, a feleség tartásdíjat nem követel.⁴¹ A gáláns Bálint 1913. július 21-én 40 000 koronát ajándékozott Erzsébetnek, oly módon, hogy az alább szereplő budai ingatlanára jelzálog bekebeleztesse, eladása esetén Böskének kifizettessék, illetve a házasság felbontása esetén ezt az összeget fél éven belül kifizessék.⁴²

Házasságuk csupán öt évig tartott. Böske visszaemlékezése szerint egy huszárba volt szerelmes, és a huszár halála után derült ki ez a félrelépés az ura számára. Bálint nem tudott megbocsátani.⁴³ Válásuk előtt Dr. Rhorer Géza közjegyző előtt 1914. július 18-án közösen megjelentek, és kijelentették, hogy „a házasságot közös megegyezéssel felbontani kívánják, s tekintve, hogy az életközösséget már megszüntették, és tényleg már különváltan élnek”, ezért Böske hűtlen elhagyás miatt kötelezte magát a bontóper megindítására. Emellett egyezséget kötöttek arról, hogy az 1909. május 28-án kelt házassági szerződésüket hatálytalanítják és semmisnek nyilvánítják. Bálint Dezső a házasság felbontása esetén tíz éven át havi 500 korona készpénz fizetésére kötelezte magát. Emellett kötelezte magát, hogy a neje által lakott József körút 33. [sic!] szám alatti ház I. emeleti lakásának bérét 1915. május 1-ig, a közös háztartás költségeit és kiadásokat 1914. július 15-ig, valamint a neje által addig ki nem fizetett szabó, kalapos, kézimunka, női divatszabó, fehérnemű, nyerges és kocsigyáros számlákat kifizeti. Cserébe a másik fél nőtartási igényt a továbbiakban nem érvényesíthetett. A közös lakásban lévő bútorokat és szőnyeget, melyekről már megegyeztek, Bálint Dezső kapta meg. Utóbbi lemondott arról, hogy az addig kifizetett közös háztartási kiadásokat és az ajándékokat visszakövetelje. A bontóper során felmerülő összes költséget (közjegyző, ügyvédek, illetékek, kirendelendő házasságvédő) a férj fizette. Bálint Dezső egyben kötelezte magát arra, hogy ha az 1912. július 10-én az I. kerületi Krisztina körút 83. szám alatt, a Bors utca sarkán (ma XII. Hajnóczy József utca 2. – Krisztina körút 29.)⁴⁴ 720 000 koronáért vásárolt ötemeletes ingatlant, melyből 100 000 koronát a szerződés aláírásakor ki is fizetett, eladná, a nő számára

³⁶ BFL XV.20.1. A762. 710. felvétel. 1902. év 851. bejegyzése.

³⁷ BFL VII.217.a. 412/1902. A szerződéshez 18 tételből álló leltár is tartozik: 4 szekrény, 2 ágy és éjjeliszekrény, 1 tükrös toilette(szekrény), 1 db dívány, 1 ottomán (ülőbútor), 1 zongora, 1 állóóra, 2 gyémántköves gyűrű, 1 gyémánt bross, 4 csillár, 12 ebédlő szék és 1 asztal, 5 perzsaszőnyeg.

³⁸ Molnár 1958. 81–91. p.

³⁹ Budapesti cím- és lakjegyzék 1907–1908. 646. p.

⁴⁰ BFL XV.20.1. A762. 710. felvétel. 1902. év 851. bejegyzése.

⁴¹ BFL VII.192. 1141/1909.

⁴² BFL VII.176.a. 2040/1913.

⁴³ Molnár 1958. 125–132. p.

⁴⁴ Fried Teréz építési tervanyaga: <https://maps.hungaricana.hu/hu/BFLTervtar/26654/view/?pg=7&bbox=-990%2C-9119%2C8988%2C304> BFL XV.17.d.329. 6930, 1–13., 32–35. f.

fizetendő hátralévő összeget letétbe helyezi, és addig fel sem veheti, amíg a tíz évből hátralévő idő le nem telik.⁴⁵

Böske a fenti szerződés dátumát megelőzően és azt követően, július 9-én és 22-én is végrendelkezett. Az előbbi – „*miután a mai viszonyainak és akaratának meg nem*” felelt – a bontóper előtti napon megsemmisítette.⁴⁶ Az utóbbi a következő kitételeket tartalmazta. Dr. Neumann Mór Alapítvány kezelésében a Budapesti Sebészeti Klinikára hagyományozta a József körüti ingatlan rá eső részét, hogy „*szegény s támogatásra szoruló betegek felsegélyezésére fordítandók*”. Apáthy Gáborné Wagner Rózának pedig négy lovat és négy kutyát hagyott (volna) azzal a kikötéssel, hogy azokat élethossziglan gondozza, mely költségeket 20 000 koronával biztosította. Az ezeken felüli ingó és ingatlan tulajdona testvéreé lett volna azzal a megkötéssel, hogy Geréb Tibor⁴⁷ sírhelye fölé sírkövet állíttat, és gondozza majd, illetve halott szüleit és testvéreit exhumáltatja és a Rákoskeresztúron építendő kriptában⁴⁸ elhelyezi.⁴⁹

Bálintnak pedig a továbbiakban sem volt szerencséje a szerelemben. Utolsó szerelme és menyasszonya, Bánki Judit 1918 októberében a házasságkötés előtt spanyolnáthában meghalt. Újabb csapásként érte, hogy vagyonát, többek között tizenhét házát, a proletárdiktatúra alatt elkobozták, a „*saját vendéglőjében koplaltatták és biztatták vele, hogy nem érdemes enni, mert úgyis leölik.*” Ekkor már súlyos ekcéma gyötörte, ezt kezelni utazott Bécsbe, ahol 1919. szeptember 19-én negyvenhat évesen öngyilkos lett. Mintegy 15 millió korona vagyont hagyott maga után örökségül.⁵⁰

A Liliom

Molnár Ferenc 1907-ben, apja halálakor a Népszínház utcában lakott.⁵¹ Nyáron kibékült vele a felesége, ekkor költöztek ki a Városligetbe, a Pálma (ma: Zichy Géza) utca 10. szám alatti házba.⁵²

⁴⁵ BFL VII.192. 1689/1914. A házassági bontóper (61068/1914) nem áll rendelkezésünkre. Varga Bálint szíves közlése. Együttal rajta kívül szeretném Dani Évának, Szatmári Juditnak, Biró Aurélnak és Brunner Attilának is megköszönni a segítséget. Az 1913-ban erre az ingatlanra kötött ajándékozási szerződés kapcsán a közjegyző 1916. február 16-án kiszállt Erzsébethez, aki kinyilvánította, hogy Bálint az említett összeget fél éven belül kifizette. BFL VII.176.a. 356/1916.

⁴⁶ BFL VII.151. 0784/1914.

⁴⁷ Geréb Tibor huszártiszt (1914. május 1-jétől százados. *Honvédségi Közlöny*, 1914. április 27. 41. évf., 18. szám. 194. p.) – miközben szeretőjét várta – 1914. június 28-án tragikus baleset áldozata lett. *Pesti Napló*, 1914. július 12. 6. p. A titokzatos szerető a történet alakulása alapján Böske is lehetett.

⁴⁸ A nagymama, Wallfisch Bernátné Singer Leonora 1902-ben már Rákoskeresztúron volt eltemetve.

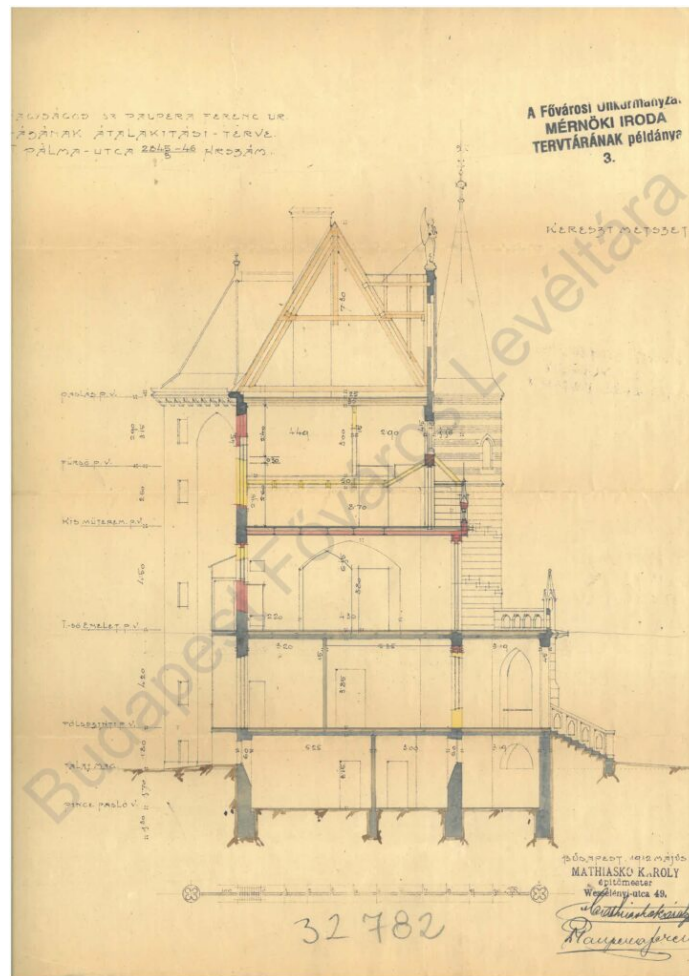
<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/635627#>

⁴⁹ BFL VII.192. 01719/1914. Böskének 1915. március 5-én dolga akadt a Magyar Országos Központi Takarékpénztár Deák Ferenc utca 76. sz. alatti fiókjával: ügyvéd, illetve közjegyző útján felszólította a pénzügyintézetet, hogy az ott letétbe helyezett 23 darab részvényt és egyéb betéteket a bank, az általa felvett kb. 11 600 koronát kitevő kölcsön visszafizetése ellenében szolgáltatassa ki. Mivel a részvények hiányoztak, és ezek elidegeníthetőségéről Erzsébet sosem rendelkezett, így a társaságnak kellett a szabálytalanságot elkövetnie. BFL VII.188.a. 0149/1915

⁵⁰ Molnár 1958. 136. p. *Pesti Futár*, 1919. október 3. 18–19. p. *Az Ujság*, 1919. szeptember 28. 2. p. *Az Est*, 1919. október 1., reggeli kiadás. 5. p.

⁵¹ Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1907–1908. 1490. p. Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1908. 1566. p.

⁵² Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1909. 1633. Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1910. 1621. p. Csordás 2004. 47. p.

2. kép. A Pálma utcai ház. (BFL XV.17.d.329 – 32782)

A *Liliomot* már a Zsigmond utcában írta, és 1935-ig hivatalosan itt is lakott.⁵³

Molnár és Vészi házasságának felbontására hivatalosan 1910. december 9-én került sor,⁵⁴ és ekkorra már megírta a *Liliomot*, mely tulajdonképp az *Altató mese* átdolgozása volt. A *Liliom*, egy csirkefogó élete és halála önvallomás, vád maga ellen, és öngazolás a megvert és megcsalt nő felé. A *Liliomot* 1909. december 7-én mutatták be, és hatalmas várakozás előzte meg. Hiába a megszokott szereplőgárda, Varsányival és Hegedüssel, hiába a zeneszerző Kacsóh Pongrác, hiába a próbákon kitalált csillaglopás varázslata, az első felvonás sikere után a darab a pesti közönség előtt megbukott. Ezzel ellentétben a kritikusok elismerően nyilatkoztak róla. A darabnak meg kellett járnia Bécsset, Berlint, Rómát, New Yorkot és Párizst, mire – nyolc év után – a magyar közönség is értékelni tudta.⁵⁵ A *Liliom* bukása utáni lelki válsága miatt Molnár orvosi ellátásra szorult: a Vöröskereszt kórházba szállították, ahol 1911. január 2-áig tartózkodott.

⁵³ Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1911. 1721. p. 1935-ben vásárolta meg a Nyúl utca 14. szám alatti villát, de ezt Márta lányának és annak családjának (1936-ban második házassága Sárközi György költővel) adta át. Csordás 2004. 112. p. Molnárak a II. kerületben a Szalag utca 8–10. száma alatt is volt egy ingatlanja. Budapesti háztulajdonosok címtára (név- és lakjegyzéke) 1938. 65. p.

⁵⁴ BFL XV.20.1. A586. 116. felvétel. 1906. év 199. bejegyzése.

⁵⁵ Csergő XII. 12. p. A *Liliomot* örök áron 750 dollárért adta el. Molnár 1958. 289. p.

A párbaj

Bár Molnár első darabjában már játszott Varsányi Irén,⁵⁶ ekkor bontakozott ki a szerelem közöttük. Utóbbi ekkor már házas volt, és két gyermek édesanyja. Bár a *Testőr* 1910. november 19-ei bemutatója után az asszony leleplezte magát a férje előtt, és a sajtó 1911 elején tudni vélte, hogy a felek megegyeztek a válásról, a színésznő a nevelőapjához és az édesanyjához költözött (Bálvány utca 21.). Molnár kórházban feküdt, Böske és Irén pedig meglátogatta, karácsonyfát, ajándékot vittek be hozzá. Épp a gyertyákat gyújtották, mikor Irént a telefonhoz hívták, és a férje azt állította, hogy „*a kislányuk skarlátban súlyosan megbetegedett. Lázában mindig öutána kiabál, őt keresi. Kérte, könyörgött, hogy menjen hozzá vissza, haza.*”⁵⁷

Irén elbúcsúzott, de harmadikán már Varsányi szüleinek lakásán voltak, ahol a férj inzultálta az ott jelenlévő író, szenesembernek öltözve tört egy társával a lakásba, ahol törtek-zúztak.⁵⁸ Molnár járásbírói feljelentést tett,⁵⁹ Előbb kórházba vonult, majd párbajra hívta ki Szécsi Illést, a férjet, ezért a korábbi feljelentését vissza kellett vonnia. A férj és a szerető két nap múlva, 11-én reggel fél 9-kor pisztolypárbajozott a Nagykovácsi úttól balra eső filagóriában. Párbajpisztollyal 2-2 lövést adtak le, személyi sérülés nem történt, Molnár visszatért a kórházba, ahonnan csak a párbaj miatt távozott.⁶⁰

Az asszony végül mégsem hagyta el a családját. A depresszióba esett Molnár 1911. május 12-én társasággal a Royal szálló éttermében vacsorázott, majd az Andrássy úti Palermo kávéházban mintegy másfél óra alatt elfogyasztott húsz pohár Chartreuse likőrt,⁶¹ aztán hazament a Zsigmond utcai lakásába, és részegen teába tett Veronál altatóval öngyilkosságot kísérelt meg. Szép Ernő, aki ismerte az író labilis lelkiállapotát, s – elővigyázatosságból – május eleje óta lakótársa volt, hívta ki az orvosokat, és értesítette a barátokat, többek között Csontos Gyulát is.⁶²

*„Én ezen az éjszakán megtudtam, mi az, meghalni. Hogy harmadnap feltámasztottak, az ezen nem változtat...”*⁶³

A lapok és a közvélemény különbözőképpen kommentálták az eseményt: volt felesége az esetet színészkedésnek és figyelemfelkeltésnek,⁶⁴ az újságok többnyire véletlen balesetnek tartották.⁶⁵

Pedig valószínűleg készülhetett az öngyilkosságra, mert március 8-án végrendelkezett. Irénről azt írta, hogy szerette, szereti és utolsó gondolata az övé, volt feleségének „kötelességévé” tette, hogy leányának róla rosszat „ne mondjon soha”. Böske nővérétől azt kérte, „bocsásson meg a szomorúságért,” amit okozott neki. Az Otthon főpincérének a 2000 korona tartozást kellett volna kifizetni, a Takarékpénztárban 80 000 korona pénzt tartott, az autóját Böskére, a könyveit két barátjára hagyta. A cselédnek 2000 korona jutalmat adott

⁵⁶ A Varsányi Irén művésznév, Wollner Malvin(a)ként született 1877. augusztus 11-én Győrben. BFL XV.20.1. A887. 372. felvétel. 1904. év 225. bejegyzése.

⁵⁷ Molnár 1958. 214. p.

⁵⁸ *Budapesti Hírlap*, 1911. január 4. 8. p.

⁵⁹ *Budapesti Hírlap*, 1911. január 10. 14. p. *Pesti Napló*, 1911. január 10. 17. p.

⁶⁰ *Pesti Hírlap*, 1911. január 12. 20. p. *Budapesti Hírlap*, 1911. január 12. 11. p.

⁶¹ *Pesti Napló*, 1911. május 13. 5. p. *Budapesti Hírlap*, 1911. május 13. 8. p.

⁶² *Népszava*, 1911. május 13. 6. p.

⁶³ Sárközi 2008. 63. p.

⁶⁴ Csordás 2004. 56. p.

⁶⁵ *Népszava*, 1911. május 13. 6. p. *Somogyi Hírlap*, 1911. május 14. 5. p. *Szegedi Napló*, 1911. június 23. 8. p.

(volna), mert amaz együttértett vele. A házrészt és a megmaradt pénzösszeget leányának szánta. Varsányi Irénnek az arany cigarettatárcáját és a benne lévő kis gyűrűt szánta.⁶⁶

Ehhez az esethez kapcsolódik a következő anekdota. A korábban szintén öngyilkosságot megkísérlő Bródy Sándor ugratta a FÉSZEK-ben, hogy nem komoly dolog méreggel, orvossággal öngyilkosságot elkövetni. Erre Molnár ezt válaszolta:

„Ide figyeljen, Sándor bá! – csapott az asztalra. – Ne szaporítsuk a szót! Az tanítson engem öngyilkosságra, akinek sikerült!”⁶⁷

Az öngyilkossági kísérlet után a mentők automobilon a Vas utcai Pajor-féle szanatóriumba szállították, ahonnan május 24-én távozott. Hazatért, majd egy ismerős hölgygel, annak kisfiával és a sofőrrel utazott. Maga vezette a kocsiját, és a Jégverem utca–Fő utca sarkán egy bérkocsival való ütközés következtében balesetet szenvedett és visszatért a szanatóriumba.⁶⁸

3. kép. Molnár Ferenc jogosítványa

A párbajvétség ekkor bűncselekmény volt, melynek következményeivel az író 1911 októberében szembesült. Az elsőfokú ítéletben a budapesti járásbíróság 1912. január 20-án Molnár Ferencet 14 napi, Szécsi Illést 8 napi államfogházra ítélte. A segédek felmentették.⁶⁹ A fellebbezés után másodfokon a Budapesti Királyi Törvényszék az ítéletet helybenhagyta.⁷⁰

	Korona
1 kg sütni való marhahús	1,9-2
1 liter tej	0,18
1 darab tojás	0,08
1 kg kenyér	0,28

⁶⁶ Sárközi 2008. 65–66. p.

⁶⁷ Uo. 59–66. p.

⁶⁸ *Népszava*, 1911. május 13. 6. p. *Pesti Napló*, 1911. május 24. 17. p.

⁶⁹ *Somogyvármegye*, 1912. január 21. 8. p. *Világ*, 1912. január 21. 25. p.

⁷⁰ *Pesti Hírlap*, 1912. március 23. 24. p.

1 hízott liba	8-15
1 kg vöröshagyma	0,16

4. ábra. Tallózó az 1911-es árakból. (Somogyi Hírlap, 1911. október 28.)

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

VII.11.d. Budapesti VIII-X. Kerületi Királyi Járásbíróság iratai.
Kihirdetett végrendeletek

VII.151. Rupp Zsigmond közjegyző iratai

VII.176.a. Stamberger Ferenc közjegyző iratai. Okiratok

VII.188.a. Róth Zsigmond közjegyző iratai. Okiratok

VII.192. Rhorer Géza közjegyző iratai

VII.217.a. Kiss József közjegyző iratai. Okiratok

XV.17.d.329. Budapest (székes) főváros tervei. Építési ügyosztályok tervtára

XV.37.c. Telekkönyvi és ingatlannyilvántartási iratok gyűjteménye.
Pesti telekkönyvi betétek

XV.20.1 Állami anyakönyvek

Kiadott források

Budapesti Czím- és Lakásjegyzék, 1900–1901. Tizenkettedik évfolyam. 1900. május–1901. április. Budapest, [1901]

Budapesti cím- és lakjegyzék. Tizenkilencedik évfolyam. 1907. május–1908. április. Budapest, 1907.

Budapesti cím- és lakjegyzék. Huszadik évfolyam. 1908. Budapest, 1908.

Budapesti cím- és lakjegyzék. Huszonegyedik évfolyam. 1909. Budapest, [1909]

Budapesti cím- és lakjegyzék. Huszonkettedik évfolyam. 1910. Budapest, [1910]

Budapesti cím- és lakjegyzék. Huszonharmadik évfolyam. 1911. Budapest, [1911]

Budapesti háztulajdonosok címtára (név- és lakjegyzéke) 1938. Összeállította: Szombathy Kálmán. Budapest, 1938.

Felhasznált irodalom

- Csathó 1965. Csathó Kálmán: Íróársak között. Irodalmi és színházi emlékek. Budapest, 1965.
- Csergő VIII. Csergő Hugó: Hogyan lett Molnár Feriből Molnár Ferenc. VIII. *Magyar Hírlap*, 1928. november 18. 13–14. p.
- Csergő IX. Csergő Hugó: Hogyan lett Molnár Feriből Molnár Ferenc. IX. *Magyar Hírlap*, 1928. november 25. 13–14. p.
- Csergő X. Csergő Hugó: Hogyan lett Molnár Feriből Molnár Ferenc. X. *Magyar Hírlap*, 1928. december 2. 13–14. p.
- Csergő XI. Csergő Hugó: Hogyan lett Molnár Feriből Molnár Ferenc. XI. *Magyar Hírlap*, 1928. december 8. 10–11. p.
- Csergő XII. Csergő Hugó: Hogyan lett Molnár Feriből Molnár Ferenc. XII. *Magyar Hírlap*, 1928. december 16. 11–12. p.
- Csordás 2004. Csordás Lajos: Molnár Ferenc. Budapest, 2004.
- Fóthy 1972. Fóthy János: Böske. *Film Színház Muzsika*, 1972. február 12. 10–11. p.
- Györgyey 2001. Györgyey Klára: Molnár Ferenc. Budapest, 2001.
- Komáromi 1996. Komáromi Gabriella: A Pál utcai fiúk. In: Ötven nagyon fontos „gyerekkönyv”. Budapest, 1996. 128–129. p.
- Kosztolányi 1920. Kosztolányi Dezső: A magyar irodalom és az ő irodalmuk. *Új Nemzedék*, 1920. szeptember 30. 5. p.
- Molnár 1958. Molnár Erzsébet: Testvérem voltál, Budapest, 1958.
- Molnár 1979. Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk. 22. kiadás. Budapest, 1979.
- Molnár 2007. Molnár Gál Péter: Böske. *Amerikai Magyar Népszava – Szabadság*, 2007. november 30. 14. p.
- Sárközi 2008. Sárközi Mátyás: Liliom öt asszonya. Budapest, 2008.

Sós 1958. Sós Endre: „Én és Molnár Ferenc”. *Magyar Nemzet*, 1958. augusztus 31. 9. p.

Impresszum
Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3–5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternováczi Bálint,
Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3–5.; 1554 Budapest, Pf. 41.
e-mail: mozaikok@bparchiv.hu
ISSN 2939-6921